

Το Αιγαίο ως χώρος εξορίας

Summary :

Date

1928-1971

Geographical Location

Νησιά του Αρχιπελάγους του Αιγαίου

1. Γενικά

Το Αιγαίο πέλαγος είχε το θλιβερό προνόμιο να χρησιμοποιηθεί ως τόπος εξορίας και φυλακής από την Αρχαιότητα. Ήδη από τα Ρωμαϊκά χρόνια στέλλονταν εξόριστοι στη [Γυάρο](#).

Στα νεότερα χρόνια, το μέτρο της εκτόπισης και της φυλάκισης των πολιτικών αντιπάλων του εκάστοτε καθεστώτος ξεκίνησε με τη θέσπιση μιας σειράς ειδικών νόμων (όπως ο νόμος του 1919 και ο νόμος 4229/1929, γνωστός ως «ιδιώνυμο»). Κατά την προπολεμική περίοδο οι εκτοπίσεις αποσκοπούσαν στην απομόνωση όσων θεωρούνταν επικίνδυνοι για το καθεστώς και στην παρεμπόδιση των πολιτικών και συνδικαλιστικών δραστηριοτήτων τους. Η δικτατορία της 4ης Αυγούστου συστηματοποίησε το θεσμό και πολλαπλασίασε τον αριθμό των εξορίστων που κατά την τετραετία 1936-1940 ξεπέρασε τις 5.000. Ως τόποι εξορίας επιλέχθηκαν τα μικρά άγονα και απομονωμένα νησιά του Αιγαίου, στα οποία οι συνθήκες διαβίωσης ήταν σκληρές, ενώ η δραπέτευση από αυτά εξαιρετικά δύσκολη. Το 1937, με απόφαση του υφυπουργείου Δημόσιας Ασφάλειας, τα νησιά [Άγιος Ευστράτιος](#) (Αϊ-Στράτης), [Ανάφη](#), [Σίφνος](#) και [Φολέγανδρος](#) ορίζονται «ως τόποι εξορίας των ήσσονος βαθμού σοβαρότητας κομμουνιστών».

Με την έναρξη του Εμφυλίου οι διώξεις παίρνουν μαζικό χαρακτήρα. Στο δίκτυο των νησιών εξορίας προστίθενται η [Ικαρία](#) και η [Λήμνος](#), ενώ ιδρύονται οι φυλακές της Γυάρου και τα στρατόπεδα εξορίας στη [Μακρόνησο](#), τη [Χίο](#) και το Τρίκερι.

Όταν ο Εμφύλιος πόλεμος έληξε, οι εκτοπίσεις περιορίστηκαν. Οι κυβερνήσεις του 1951-1952 κατέργησαν τα στρατόπεδα της Γυάρου και της Μακρονήσου, και ως το 1967 το μέτρο του εκτοπισμού αδρανοποιήθηκε και τα στρατόπεδα εξορίας διαλύθηκαν. Κατά τη διάρκεια της Δικτατορίας επαναλειτούργησαν τα στρατόπεδα της Γυάρου και ιδρύθηκαν στρατόπεδα στο Παρθένι και το Λακκί της [Λέρου](#), ενώ έγιναν και μεμονωμένες εκτοπίσεις σε ορισμένα νησιά.

Μετά τη Μεταπολίτευση του 1974 ο θεσμός των εκτοπίσεων, που είχε ήδη καταδικαστεί ηθικά, καταργείται πλέον οριστικά και νομικά.

Κατά την περίοδο που ίσχυε ο θεσμός των εκτοπίσεων, δηλαδή μεταξύ 1928 και 1971, χρησιμοποιήθηκαν συνολικά 29 νησιά του Αιγαίου ως τόποι εξορίας και φυλακής. Πρόκειται για τα νησιά: Άγιος Ευστράτιος, Αίγινα, Αλόνησος, [Αμοργός](#), Ανάφη, Αντικύθηρα, [Αντίπαρος](#), Γαύδος, Γυάρος, [Θήρα](#), Ικαρία, [Τος](#), [Κίμωλος](#), Κύθηρα, Λέρος, Λήμνος, Μακρόνησος, [Μήλος](#), [Νάξος](#), [Πάρος](#), Σαμοθράκη, [Σέριφος](#), [Σίκινος](#), Σίφνος, Σκύρος, Τρίκερι, Φολέγανδρος, [Φούρνοι](#), Χίος. Επίσης, για μικρότερο χρονικό διάστημα έχουν φιλοξενήσει μικρό αριθμό εξορίστων τα νησιά [Ανδρος](#), [Τήνος](#), [Σύρος](#), [Κύθνος](#), [Μύκονος](#) και Σκιάθος.

Από τα παραπάνω νησιά το μεγαλύτερο πλήθος κρατουμένων δέχτηκαν η Μακρόνησος, η Γυάρος, ο Αϊ-Στράτης, η Ανάφη και η Ικαρία.

2. Οι πιο σημαντικές περιπτώσεις

2. 1. Μακρόνησος

Το Αιγαίο ως χώρος εξορίας

Η Μακρόνησος, η οποία δίκαια χαρακτηρίστηκε «κολαστήριο», αποτέλεσε φυλακή για πολιτικούς κρατούμενους σε πρωτοφανή για την ιστορία της Ελλάδας κλίμακα. Χρησιμοποιήθηκε ως τόπος εξορίας για πρώτη φορά το 1947, αρχικά ως στρατιωτική μονάδα για την απομόνωση στρατιωτικών με αριστερά φρονήματα. Οι πρώτοι κρατούμενοι ήταν 1.100 αξιωματικοί του στρατού που είχαν πάρει μέρος στην Εθνική Αντίσταση, στις τάξεις του ΕΛΑΣ. Σε αυτούς αργότερα προστέθηκαν απλοί στρατιώτες και πολίτες, άνδρες και γυναίκες. Υπολογίζεται ότι στο διάστημα 1947-1950 πέρασαν από τη Μακρόνησο 27.000 οπλίτες, 1.100 έφεδροι αξιωματικοί και 30.000 πολίτες. Η Μακρόνησος αποτέλεσε χώρο ηθικής εξόντωσης των αντιφρονούντων. Επάνω στο νησί λειτούργησαν οι Στρατιωτικές Φυλακές Αθηνών (Σ.Φ.Α.), το στρατόπεδο των πολιτικών εξορίστων, τα Α΄, Β΄, και Γ΄ Ειδικά Τάγματα Οπλιτών και το Πρότυπο Κέντρο Διαπαιδαγωγίσεως Ανηλίκων.

Στις 16 Μαΐου 1989, με την απόφαση 1985/252 της υπουργού Πολιτισμού Μελίνας Μερκούρη, η Μακρόνησος ανακηρύχθηκε ιστορικός τόπος.

2. 2. Άγιος Ευστράτιος (Αϊ-Στράτης)

Το απομονωμένο νησί του Βόρειου Αιγαίου χρησιμοποιήθηκε ως τόπος εξορίας από το 1928 ως το 1962, οπότε με απόφαση του Συμβουλίου Επικρατείας επέστρεψαν και οι τελευταίοι εξόριστοι. Η διαβίωση των εκτοπισμένων γινόταν σε πρόχειρους καταυλισμούς κάτω από εξαιρετικά σκληρές συνθήκες. Ανάμεσα στους εξορίστους της προπολεμικής περιόδου ήταν ο Δημήτρης Γληνός και ο Κώστας Βάρναλης. Κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου εκτοπίστηκαν στο νησί 3.500 άνδρες και γυναίκες ανάμεσα στους οποίους ο γενικός γραμματέας του Αγροτικού Κόμματος Κώστας Γαβριηλίδης, ο Μάνος Κατράκης, ο Μενέλαος Λουντέμης και ο Γιάννης Ρίτσος.

2. 3. Ανάφη

Το νησί των Κυκλάδων χρησιμοποιήθηκε για τον εκτοπισμό πολιτικών εξορίστων από το 1923 ως και την Απριλιανή δικτατορία. Ο αριθμός των εξορίστων πολλές φορές έφτανε αυτόν των κατοίκων της Ανάφης. Η διαβίωση ήταν εξαιρετικά δύσκολη εξαιτίας της έλλειψης τροφίμων και νερού.

2. 4. Ικαρία

Στο νησί του Ανατολικού Αιγαίου εκτοπίστηκαν την περίοδο 1947-1949 συνολικά 7.283 άνθρωποι. Οι εξόριστοι, που καταναμήθηκαν στα διάφορα χωριά του νησιού, επιβίωσαν κυρίως χάρη στη συμπαράσταση των κατοίκων της Ικαρίας.

Bibliography :

	<i>Αιγαίο: Αρχιπέλαγος Μαρτυρίων</i> , Αθήνα 2004
	Kenna Margaret , <i>Η κοινωνική οργάνωση της εξορίας</i> , Αλεξάνδρεια 2003
	Μαργαρίτης Γιώργος , <i>Ιστορία του Εμφυλίου Πολέμου (3 τομ)</i> , Αθήνα
	<i>Επιστημονική συνάντηση Ιστορικό τοπίο και ιστορική μνήμη-το παράδειγμα της Μακρονήσου-Πρακτικά</i> , Φιλίστωρ 2000

Το Αιγαίο ως χώρος εξορίας

Webliography :

ΤΟΠΟΙ ΕΞΟΡΙΑΣ

http://www.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_kathglobal_100008_16/11/2003_1281052

Τόποι εξορίας

http://www.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_kathglobal_2_16/11/2003_1281066